

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัด ราชบุรีเพื่อยกระดับสู่การท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี และเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี อันได้แก่ ชาวไทยพม่า ชาวไทยจีน ชาวไทยวน ชาวไทยมอญ ชาวไทยลาวโซ่ง ชาวไทยลาวเวียง ชาวไทยเขมร และชาวไทยกะเหรี่ยง มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ระเบียบวิธีการวิจัยมีขั้นตอนและรายละเอียด ดังต่อไปนี้

พื้นที่โครงการ

ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยใช้วิธีการเลือกพื้นที่วิจัยในเขตจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ในเขตบริการการศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์อันเป็นผลจากบทบาทหน้าที่ของเมืองในอดีตที่เคยเป็นเมืองหน้าด่าน เป็นที่อยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ที่โยกย้ายถิ่นฐานเข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารตั้งแต่ในอดีต เป็นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ของผู้วิจัยที่จะเข้าไปศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ลักษณะงานวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาข้อมูลจากปรากฏการณ์เกี่ยวกับประเพณีสงกรานต์ ภายใต้พลวัตกระบวนการพัฒนาทุนทางสังคม และความทันสมัยของสังคมในปัจจุบันเพื่อให้เห็นสภาพความเป็นจริงของความคงอยู่ของงานประเพณี และแนวทางที่จะนำประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ที่มีเป้าหมายสูงสุดเพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี อันได้แก่ ชาวไทยพม่า ชาวไทยจีน ชาวไทยวน ชาวไทยมอญ ชาวไทยลาวโซ่ง ชาวไทยลาวเวียง ชาวไทยเขมร และชาวไทยกะเหรี่ยง มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์การศึกษาเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว จะให้ความสำคัญกับบริบทของสังคม และมีความเกี่ยวข้องเนื่องและสัมพันธ์กับส่วนอื่น ๆ ดังนั้นเพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายครอบคลุมผู้วิจัยจึงเลือกใช้

ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) รายละเอียดระเบียบวิธีวิจัยจำแนกตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. ระเบียบวิธีวิจัยที่ 1 เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้มุ่งค้นหาให้ละเอียดถึงประวัติความเป็นมา องค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี อย่างแท้จริง ทั้งในด้านปรากฏการณ์และเหตุผลที่อาจเป็นการเล่าเรื่อง (Narrative) การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้จึงเหมาะกับการวิจัยเชิงคุณภาพ

1.1 วิธีการวิจัย ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ผู้วิจัยแบ่งวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1.1.1 การเก็บข้อมูลจากพื้นที่เป้าหมายด้วยการสำรวจ (Survey Research) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทในการจัดงานประเพณีสงกรานต์ทั้งในชุมชน และระดับนโยบาย รวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดงานประเพณีสงกรานต์ในมิติต่าง ๆ

1.1.2 การค้นคว้าจากเอกสาร (Documentary) เพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ขั้นตอน พิธีกรรม และการละเล่นในงานประเพณีสงกรานต์ จากอดีตจนถึงปัจจุบันซึ่งเป็นการค้นคว้าจากเอกสารชั้นรอง (Secondary data) ในการคัดเลือกเอกสารสิ่งพิมพ์ที่นำมาใช้ในการศึกษาซึ่งได้แก่ เอกสารทางวิชาการ หนังสือทางวิชาการ บทความวิทยานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ งานวิจัยต่าง ๆ รวมทั้งข้อมูลที่ได้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ และการค้นคว้าจากเว็บไซต์ต่าง ๆ ที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับงานประเพณีสงกรานต์

1.1.3 การสัมภาษณ์เชิงลึก (I-depth interview) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาองค์ประกอบและขั้นตอนของประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดราชบุรี อย่างแท้จริง ทั้งในด้านปรากฏการณ์และเหตุผลที่อาจเป็นการเล่าเรื่อง (Narrative) จากกลุ่มเป้าหมายที่หลากหลาย โดยใช้คำถามปลายเปิด และไม่ชี้นำผู้ให้สัมภาษณ์แต่มุ่งสัมภาษณ์เจาะลึกถึงลักษณะของงานประเพณีที่ผู้ให้ข้อมูลมีประสบการณ์ สามารถอธิบายรายละเอียด ความเป็นมาขั้นตอน พิธีกรรม ตลอดจนกิจกรรมการละเล่นต่าง ๆ ในงานประเพณีสงกรานต์ ข้อมูลที่ได้นำไปประกอบกับการวิเคราะห์เอกสาร ผู้วิจัยได้แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลออกเป็น 2 กลุ่มด้วยกัน ดังนี้

1.1.3.1 ผู้ให้ข้อมูลในชุมชน (Key informant) ประชากรกลุ่มนี้เป็นผู้มีความรู้เกี่ยวกับประวัติ ความเป็นมา ข้อมูลพื้นฐาน วัฒนธรรม และความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับประเพณีสงกรานต์ และวิถีชีวิตในชุมชนเป็นอย่างดี ซึ่งประกอบด้วยผู้นำชุมชนที่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน

สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และผู้นำชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้อาวุโสในชุมชน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทางราชการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับชุมชน

1.1.3.2 กลุ่มประชากรทั่วไป ได้แก่ ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีสงกรานต์และวัฒนธรรมของจังหวัดราชบุรี ทั้งที่จัดโดยชุมชน และที่จัดโดยภาพรวมของจังหวัด

1.2 การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลมาประกอบการศึกษาวิจัย จากทั้งในส่วนของแหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร และแหล่งข้อมูลภาคสนาม ดังนี้

1.2.1 แหล่งข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary research)

ผู้วิจัยได้ค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลพื้นฐานในการวิจัย จากข้อมูลเชิงเอกสาร ประเภท บทความ สารคดี ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดราชบุรี รวมถึงการศึกษา ประวัติความเป็นมา วิถีชีวิต สังคมวัฒนธรรม ตลอดจนพิธีกรรมและงานประเพณีต่าง ๆ

1.2.2 แหล่งข้อมูลภาคสนาม (Field research)

ผู้วิจัยได้ศึกษา และเก็บข้อมูลภาคสนามจากกลุ่มประชากรที่ศึกษาด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ในกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เพื่อรวบรวมรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย โดยมีขั้นตอนรายละเอียดในการดำเนินการ ดังนี้

1.2.2.1 เข้าสำรวจพื้นที่โครงการที่จะดำเนินการวิจัยโดยติดต่อผ่านผู้นำชุมชน เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษา แสดงตัว และติดต่อขอเก็บข้อมูล และร่วมสังเกตการณ์งานประเพณีสงกรานต์ของชุมชนต่าง ๆ

1.2.2.2 สัมภาษณ์หมู่บ้านเป้าหมาย เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ การคมนาคม การตั้งถิ่นฐานที่ทำกิน และโครงสร้างของชุมชน ตลอดจนเริ่มสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน เพื่อความสะดวกในการสัมภาษณ์และเก็บข้อมูล

1.2.2.3 สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในชุมชนเกี่ยวกับความเป็นมา ความเชื่อ ขั้นตอนกิจกรรม จุดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของประเพณีสงกรานต์ ในฐานะของสื่อประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว และแนวทางการพัฒนางานประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ ข้อมูลพื้นฐานของชุมชนทั้งประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน การคมนาคม การติดต่อสื่อสาร ลักษณะทางสังคมวัฒนธรรม การปกครอง เศรษฐกิจ และความเชื่อ

1.2.2.4 สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ผู้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับงาน ประเพณีสงกรานต์ความเป็นมา ความเชื่อ ขั้นตอน กิจกรรม จุดเด่น ความเป็นเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ของ ประเพณีสงกรานต์ ในฐานะของสื่อประเพณีเพื่อการท่องเที่ยว

1.3 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนาม ชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป กล้องบันทึกวิดีโอ เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดจากการสังเกตการณ์ พฤติกรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องเขียนในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้อำนวยความสะดวกในการออกภาคสนาม เมื่อคณะผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลต่าง ๆ จะนำข้อมูลมาเรียบเรียงจัดเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ตรวจสอบข้อมูล เพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ ข้อมูล และรายงานผลการวิจัยต่อไป

1.4 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม จึงทำให้ข้อมูลที่ได้มีความหลากหลาย และเป็นมุมมองที่แท้จริงของผู้ให้ สัมภาษณ์หลังจากได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูล แบบสามเส้า (Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบ ข้อมูล จะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) โดยการที่ผู้วิจัยถามประเด็นเดียวกันกับผู้ให้สัมภาษณ์หลายคน หรือถามคำถามเดียวกันกับคนในหลาย พื้นที่ รวมถึงเปรียบเทียบข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูลหลังจากนั้นจึงทำ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพได้นำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดกระทำให้เป็นระบบและ หาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อสามารถนำไปสู่ ความเข้าใจในปรากฏการณ์ด้านงานประเพณีสงกรานต์ที่กำลังศึกษา และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการ เขียนแบบพรรณนา

2. ระเบียบวิธีวิจัยที่ 2 เพื่อศึกษาแนวทางการยกระดับประเพณีสงกรานต์ชาวไทยพลัดถิ่น จังหวัดราชบุรี อันได้แก่ ชาวไทยพม่า ชาวไทยจีน ชาวไทยวน ชาวไทยมอญ ชาวไทยลาวโซ่ง ชาวไทยลาวเวียง ชาวไทยเขมร และชาวไทยกะเหรี่ยง มาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่าง สร้างสรรค์จากการมีส่วนร่วมของชุมชน

การศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้มุ่งค้นหาแนวทางในการยกระดับประเพณีสงกรานต์ของชาวไทยพลัดถิ่นจังหวัดตราดบุรี มาใช้ในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ผู้วิจัยเลือกรูปแบบวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เนื่องจากมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภาคส่วนอื่น ๆ วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพจะทำให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายในทัศนะและมุมมองของผู้เกี่ยวข้องครอบคลุมทุกภาคส่วน

2.1 วิธีการและขั้นตอนการวิจัย ในการศึกษาตามวัตถุประสงค์นี้ผู้วิจัยแบ่งวิธีการและขั้นตอนการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

2.2.1 การสัมภาษณ์ (Interview) จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำลังดำเนินการวิจัย ได้แก่ ทั้งในส่วนของการปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้รู้เกี่ยวกับงานประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ ในจังหวัดตราดบุรี เช่น ผู้สูงอายุ ปราชญ์ท้องถิ่น กลุ่มวัฒนธรรมชาติพันธุ์ที่อยู่ในท้องถิ่น เป็นต้นผู้ประกอบการร้านค้า และเจ้าของบ้านพักที่สนใจ ทั้งในส่วนของการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ การสัมภาษณ์แบบเป็นทางการผู้วิจัยเลือกใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความรู้ความเข้าใจในคำถามที่มีสาระเฉพาะเจาะจงตรงตามประเด็น ส่วนการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Information interview) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยใช้มากที่สุดในการวิจัยครั้งนี้ โดยการเลือกใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่เป็นชาวบ้านทั่วไปอย่างเป็นกันเอง ด้วยการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ แล้วจึงเริ่มเข้าสู่ประเด็นคำถามที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้จัดเตรียมคำถามไว้อย่างกว้างๆ ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.2.2 การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับงานประเพณีสงกรานต์ของกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดตราดบุรี เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับบริบทในการจัดงานประเพณีทั้งในระดับชุมชน และระดับนโยบายรวมถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อการจัดการประเพณีสงกรานต์ในมิติอื่น

2.2.3 การสนทนากลุ่มย่อย (Small Group discussion) คือ การรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยการจัดสนทนากลุ่มย่อย ระหว่างกลุ่มบุคคล เพื่อการแลกเปลี่ยนทัศนะ ความคิดเห็น และเปิดโอกาสให้เสนอแนะ แนวทางต่อหัวข้อการสนทนากลุ่ม

2.3 การบันทึกข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการบันทึกข้อมูลด้วยการใช้เครื่องมือ และอุปกรณ์ในการเก็บข้อมูลภาคสนามชนิดต่าง ๆ ได้แก่ กล้องถ่ายรูป กล้องบันทึกวิดีโอ เพื่อเก็บข้อมูลรายละเอียดจากการสังเกตการณ์ พฤติกรรม และพิธีกรรมต่าง ๆ เครื่องบันทึกเสียง และเครื่องเขียนในการบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ตลอดจนอุปกรณ์อื่น ๆ ที่ใช้อำนวยความสะดวกในการออกภาคสนาม เมื่อคณะผู้วิจัยได้บันทึกข้อมูลต่าง ๆ จะนำข้อมูลมาเรียบเรียง จัดเป็นหมวดหมู่ต่าง ๆ ตรวจสอบข้อมูล เพื่อเตรียมการสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานผลการวิจัยต่อไป

2.4 การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งวิธีการสัมภาษณ์ การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่มย่อย ทำให้ข้อมูลที่ได้มีความหลากหลาย หลังจากได้เก็บข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพคือการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ผู้วิจัยได้มานั้นถูกต้องหรือไม่ วิธีการตรวจสอบข้อมูลนั้นจะต้องตรวจสอบแหล่งที่มา 3 แหล่ง ได้แก่ เวลา สถานที่ และบุคคล (สุภางค์ จันทวานิช, 2554) ก่อนที่จะนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากนั้นจึงทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำเอาข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าวิจัยมาจัดกระทำให้เป็นระบบและหาความหมาย แยกแยะองค์ประกอบ รวมทั้งเชื่อมโยงและหาความสัมพันธ์ของข้อมูลเพื่อสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในปรากฏการณ์ด้านงานประเพณีสงกรานต์ที่กำลังศึกษา และนำเสนอผลการวิจัยด้วยการเขียนแบบพรรณนา